

Italiaans elastieken: antisystematisch regeren

maandag 27 mei 2019, 13:00, Harald Hendrix

Een regeringscoalitie van antisysteem partijen die elkaar ten diepste wantrouwen is wel degelijk een haalbare kaart, zo leert het Italiaans experiment van de regering Conte / Salvini / Di Maio. Want ook al wordt er vanaf dag één in juli 2018 luidruchtig gespeculeerd over de aanstaande val van deze coalitie, ook door de betrokkenen zelf, de huidige Italiaanse regering blijkt veel steviger in het zadel te zitten dan menig analist voor mogelijk hield. Voor de hand liggende analyses werken hier niet meer. Grotendeels diametraal tegenovergestelde regeringsambities kunnen blijkbaar onder een gemeenschappelijke antisysteem vlag gedijen. En zelfs resultaten opleveren die het achterliggende electoraat blijven motiveren om een brede steun voor dit experiment te garanderen.

Wat aanvankelijk werd gezien als de achilleshiel van deze coalitie lijkt met het verstrijken van de maanden juist haar 'unique selling point': de luidruchtig geventileerde interne spanningen. Dit is een regering van partners die over veel zaken totaal verschillend denken en dit bepaald niet onder stoelen of banken steken. Het etaleren van de meestal weinig zachtzinnig uitgevochten ruzies tussen de vicepremiers Salvini en Di Maio is niet alleen een karakteristiek die deze coalitie wezenlijk onderscheidt. Het is ook een succesvolle strategie om een politieke trapeze-act uit te voeren zonder de steun van de electorale basis te verliezen. Harmonie en consensus zijn voor deze regering achterhaalde concepten, net als voor de boze kiezers die Salvini's Lega en Di Maio's Vijfsterrenbeweging in het zadel houden.

Dat luidruchtig ruzie maken en zelfs zoeken een essentieel onderdeel is van het regeringsbeleid blijkt vooral uit de publieke optredens van de bewindslieden en uit hun gebruik van sociale media. Polarisatie, niet bruggen bouwen, is daarbij steevast het sleutelwoord. In hun strak geregisseerde publiciteitsbombardementen via Twitter en Instagram tonen Di Maio en vooral Salvini zich amper in hun ministeriële waardigheid. Prekend voor eigen parochies trekken zij als partijleiders in een permanente campagne door het hele land, op zoek naar meer adhesie ten koste van hun concurrenten, buiten maar ook binnen de regeringscoalitie. De spanningen die dit oplevert, zeker in de aanloop naar verkiezingen zoals die voor het Europees parlement, worden niet weggepoetst maar integendeel gecultiveerd. Want de strijd om het electoraat is voor deze expansieve politieke bewegingen van veel groter belang dan de uitvoering van een regeringsbeleid.

Toch leidt dit wapengekletter nooit tot een breuk. Uiteindelijk blijkt de opstelling van de kemphanen telkens veel rekbaarder te zijn dan zij voor de Bühne doen voorkomen. En het is juist de combinatie van luidruchtige ruzies en elasticiteit die de duurzaamheid van de Italiaanse regering waarborgt. Het leidt tot een serie door beide kampen gelanceerde proefballonetjes die telkens voor ophef zorgen, ook in het buitenland, zeer tot genoegen van de op polarisatie terende politieke bewegingen van Salvini en Di Maio. Maar het leidt ook tot de introductie van pakketten maatregelen die als gevolg van deze dynamiek van Italiaans elastieken minder dramatisch lijken uit te pakken dan voorspeld door critici in binnen- en buitenland. Juist omdat in de definitieve vormgeving van die maatregelen wel degelijk rekening is gehouden met de standpunten en gevoeligheden van de opposenten: niet alleen de partners in deze gepolariseerde coalitie maar ook de oppositiepartijen en buitenlandse partners.

Tekenend voor deze dynamiek van een soep die niet zo heet wordt gegeten als zij wordt opgediend is de invoering van het door de Vijfsterrenbeweging bepleite basisinkomen. Bij de vormgeving van deze maatregel is dermate veel rekening gehouden met de kritiek erop vanuit binnen- en buitenland dat het inmiddels blijkende effect hiervan aanmerkelijk afwijkt van wat werd verwacht en door velen gevreesd. Om misbruik te voorkomen is de toegang tot deze uitkering aan dusdanig strenge voorwaarden gebonden, dat veel minder mensen hierop een beroep hebben gedaan dan voorspeld. Ook blijkt de hoogte van de uitkering in nogal wat individuele gevallen zo laag te zijn (minder dan 250 euro per maand), dat dit voor velen niet opweegt tegen de vele verplichtingen die eraan gekoppeld zijn en die ook effectief gehandhaafd lijken te worden. Met als gevolg dat een flink deel van het hiervoor gereserveerde budget niet uitgegeven hoeft te worden.

Dat de praktijk van het Italiaanse regeringsbeleid heel wat rekbaarder is dan het op polarisatie gerichte publieke wapengekletter van de beide vicepremiers doet vermoeden is eveneens goed zichtbaar in kleine incidenten die tonen dat ook Salvini en Di Maio voortdurend rekening houden met de gevoeligheden van partners en zelfs tegenstanders. Toen in februari de zanger Mahmood, wiens vader uit Egypte komt, het nationale San Remo songfestival won, was minister van Binnenlandse Zaken Salvini er als de kippen bij om via zijn Twitter account te laten weten het maar vreemd te vinden dat een 'niet-Italiaans' liedje het nationale songfestival kon winnen. Maar toen Mahmood in de aanloop naar het Europees songfestival door de bevolking op het schild werd gehesen en daar met zijn zelfs in het Italiaans gezongen liedje als tweede eindigde, het beste Italiaanse resultaat in vele jaren, zag Salvini snel in dat zijn proefballonetje niet het juiste effect sorteerde en reikte de jonge zanger de hand, uiteraard als onderdeel van een populaire televisieshow. Antisystematisch regeren kent een hoge mate van elasticiteit.

Prof. dr. Harald Hendrix is verbonden aan het Koninklijk Nederlands Instituut Rome.

1. Deze bijdrage stond in

> De Hofvijver van 27 mei 2019